

YAHYA KEMÂL'DE TABİAT VE SONSUZLUK DUYGUSU İLE MASAL UNSURLARI

Öğr. Gör. Mustafa ÖZBALCI *

Çocukluk yıllarına ait intiba ve tesirlerin, insanın hayatı boyunca devam ettiği noktasında, bugün artık bütün sanat teorisyenleri ve psikoloji bilginleri birleşmektedirler. İnsan karakteri, doğuştan gelen temâyüllerle, onun içinde yetiştiği sosyal çevreden aldığı intibaların karşılıklı tesirleri neticesinde şekillenmekte ve çocuklukta kazanılan alışkanlıklarla alınan tesirler, insanın yakasını ömrü boyunca bir daha bırakmamaktadır. Bu durum, büyük şâir Yahya Kemâl için de sözkonusudur. Onun bugün bilinen kimliği ve karakter yapısı ile ortaya çıkışında da, çocukluğunu içinde geçirdiği sosyal çevre ve bilhassa yetişme tarzı, aldığı terbiye ve eğitim, çok önemli bir rol oynamıştır.

Yahya Kemâl, bir serhad çocuğudur. Bir imparatorluğun yağmasının tutuşturduğu serhad şehirlerinden birinde, yangının henüz tam mânâsıyla evlere sıçramadığı yıllarda, bir Balkan şehri olan ve bugün de hâlâ Türk ve müslüman kalabilen **Üsküp**'te dünyaya gelmiş (2 Aralık 1884); inançlı ve titiz bir annenin kontrolünde Türk-islâm terbiyesinin esaslarına uygun bir eğitim anlayışı içinde büyütülmüş, çocukluğunu ve hattâ gençliğinin ilk yıllarını Türklüğün ve müslümanlığın o yıllarda çok yoğun bir şekilde yaşandığı «**Balkan şehirlerinde**» geçirmiştir. Onun doğduğu ve çocukluğunu yaşadığı devir, aynı zamanda, imparatorluğun maddî ve mânevî mağlûbiyetlere, toprak kayıplarına uğradığı bir döneme rastlar. Öte yandan, geleceğin bu büyük şâiri, Tanzimat'tan başlayarak Batılılaşma yolunda yapılagelen ve bizi millî şahsiyetimize, tarih ve kültürümüze yabancılaştıran çalışmaların rûhunda açtığı yaralarla da doludur. Bütün bunlar, içinde ince bir sızı hâlinindedir.

Bütün bu sebeplerle Yahya Kemâl, doğduğu ve büyüdüğü şehir sınırlarımızın, kendisi ise yaşanan devrin ve resmî mahfellerin dışında, mâziye sığınarak tatmin olmaya çalışan husûsî bir şahsiyet olarak karşımıza çıkar. Onun sohbetlerine, nesirlerine ve pek çok şiirine, millî geçmişe hayranlık ve hasret duygusunun hâkim olması da bu yüzdendir. (1)

(*) Ondokuzmayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

(1) Mustafa ÖZBALCI, Yahya Kemâl ve Zaman Karşısında Duygulanış, Türk Kültürü Dergisi, Sayı : 266, Haziran 1985.

Koskoca Osmanlı İmparatorluğunun son zamanlarında, onun yıkılışını ifade eden acı olayların içinde ve o imparatorluğun geçmişi ile ilgili yiğitlik ve kahramanlık hikâyelerini dinleyerek büyümüş olan şâir, görüp yaşadıklarıyla dinlediklerinin rûhunda yarattığı büyük ıstırap ve ümitsizliği, şanlı ve güzel eski günleri hatırlamak suretiyle telâfiye çalışır. Çöken âlem, onun şiirlerinin aynasında ebedî akisler bırakarak kaybolur. Kuğunun son şarkısı kadar hüznü ve güzel olan bu şiirlerde, mâzimizin en değerli tarafları san'atın ihtişamı içinde parlar. (2)

Yahya Kemâl'in bir bakıma hayatının hikâyesi demek olan ünlü Açık Deniz şiiri :

Balkan şehirlerinde geçerken çocukluğum,
Her lâhza bir alev gibi hasretti duyduğum.
Kalbimde vardı Byron'u bedbaht eden melâl;
Gezdim o yaşda dağları, hulyâm içinde, lâl.

mısraları ile başlar. Öyle görülüyor ki, şâir, tabiatın gözalcı manzaraları ile de ilk defa, çocukluğunun geçtiği «**Balkan şehirlerinde**» karşılaşmış, içinde «**Byron'u bedbaht eden melâl**» ile dağlarda gezmiş; şiirin devamında söylediği gibi, «**Rakofça kırlarının hür havasını**» teneffüs etmiştir. Şâir, içini «**her lâhza bir alev gibi**» yakan hasret ve melâli dindirmek için de tabiata, dağlara ve kırlara sığınmıştır.

Onun şiirlerinde bütün haşmetiyle yer alan en mühim tabiat unsuru, hiç şüphesiz denizdir. Denizle, gökyüzünün «**kurşunla örtülü** olduğu «**bir med zaman**» karşılaşan şâir, denizi «**bin başlı ejder**» e benzetir. Kükreyip çoşması ile etrafındaki her şeyi kaçıran deniz, meydan ve manzaraya tek başına hâkim olur. «**Âsî ve bağı hûn**» dur. Bu hâliyle deniz, isyankâr ve kan dökmekten hoşlanan bir insanı andırır. Ejder bir masal kahramanıdır. Masalarda bir solukta ülkeleri, dağları, tepeleri yutup yok eden, etrafına korku salan devlerden, ejderlerden sözedilir. Şâir, korkunç dalgaları ile kükreyip çoşarak sahile doğru gelen denizi tasvir ederken, bu masal unsurundan başarıyla faydalanmaktadır. Bu deniz-ejder benzetmesinden başka, **Açık Deniz** şiirinde masallara has başka söyleyişler, benzetişler, zaman ve mekân bakımından belirsizlikler de vardır. Böylece şâir, gerçekliği, görüp yaşadıklarını, masala has kelime ve söyleyişlerle şiirin büyüülü aynasına başarıyla yansıtılmış oluyor. Öte yandan, bir med zamanı kabarışı, çoşup kükreyişi ile bir masal ejderine benzettiği denizin köpük köpük dalgalarındaki devamlı çağıldayışta, onların «**sonsuz ufuktan o coşkun geliş**» lerinde bir tatminsizliğin, bir sonsuzluk arayışının özlemini sezen şâir, rûhu ile deniz ve Türk târihi arasında derin mânâlı bir münâsebet bulur. Ona göre Türk târihinde bir akış vardır. İnsan rûhu da son-

(2) Prof. Dr. Mehmet KAPLAN, *Şiir Tahlilleri I*, 4. bs., İstanbul 199 s. 191

suzluk iştıyâkı ile doludur; insan varlığını aşmak ister. Yahya Kemâl, Türk akıncılarında da sonsuza gitme arzusu gördüğü için, onları yücelten şiirler yazmıştır. **Akıncı'da, Mohaç Türküsü'nde, O Rüzgâr'da** hep, Türk akıncılarının korkusuzluğunu, cengâverliğini, onların sonsuzluk arayışlarını dile getirir. **Açık Deniz'de** işlenen fikir de aynıdır. Bu şiirde deniz, sonsuzluğun sembolüdür. Şâir, deniz ile rûhu ve Türk târihi arasında bu bakımdan benzerlikler ve yakınlıklar bulur. Dedelerinin toprağı olan «**Rakofça kırlarının hür havâsını**» alarak büyümüş olan şâir, şimdi o topraklar elimizden çıktığı için, «**akıncı cedlerinin ihtirâsını**» duyar. «**Her yaz şimâle doğru asırlarca bir koşu**» yapan akıncı cedlerinin sesi, bağrında hâlâ bir akis gibi uğuldar. Fetihler bitmiş, hudutlar daralmıştır, ama yine de rû'yâsına «**her gece bir fâtihâne zan**» girmekte, «**Hicretleri bakıyyesi hicranlı duygular, mahzun hudutların ötesinden akan sular**» gönlünde «**hep o zanla beraber çağıldamaktadır.**» (3)

Yahya Kemâl'in şiirlerinde en çok kullandığı kelimeler hayâl veya hayâl ile ilgili kelimelerdir. O böylece, pek sevmediği realiteden, hâlihazırdan uzaklaşıp duygu ve hayâllerle gönlünün huzur duyacağı yeni bir iklim yaratır. Bunu yaparken masaldan, masalla ilgili unsurlardan da bolca faydalanır. Meselâ, rahmetli Mehmet Kaplan Hocamızın dediği gibi, insandan, ruhtan hareket etmek suretiyle, tabiatı da beşerî bir plâna sokar. Tabiat asla tek başına bir değer ve mânâ ifâde etmez. Tabiatı temâşâ eden ve duyan, insandır. Doğru yol, tabiattan insana değil, insandan tabiata gitmektir. İnsan tabiatı, kendi duygusu ve hayâli ile kavriyor. Bu kavrayışla tabiat canlanıyor ve beşerî bir değer kazanıyor. (4) Yahya Kemâl **Açık Deniz, Nazar, Hehlika Sultan, Hayâl Şehir, Gece, Deniz Türküsü** vb. pek çok şiirinde, çeşitli masal unsurlarını da başarıyla kullanmak suretiyle gözâlıcı tabiat manzaraları çizer ve bunları, şiirlerinin en hâkim çizgileri olarak takdim eder. O şiirleri o kadar güzel ve büyüleyici yapan sırrı, her şeyden önce Yahya Kemâl'in tabiatı bu derece derinden duyuş ve kavrayışında aramak lâzımdır.

«**Deniz Türküsü**» adlı şiirde deniz, «**Açık Deniz**» e nispetle daha müşfik ve cana yakın bir tabiat unsuru olarak yer almaktadır. Şâir bu şiirinde, gökyüzünün yıldızlarla kaplı olduğu bir gecede yapılan bir deniz yolculuğunu, «**güzel bir masala**» benzetir :

Daldığın mihveri, gittikçe, sarar başka ziyâ;
Mâvidir her taraf, üstün gece, altın deryâ...
Yol da benzer hem uzun, hem de güzel bir masala
O saatler ki geçer başbaşa yıldızlarla.

(3) OZBALCI, a.g.y.

(4) KAPLAN, a.g.y.

Güzel masalarda insana huzur veren bir taraf vardır. İnsan bu tür masalların bitmesini hiç istemez; bitince de hayıflanır, üzülür. Bu şiirde de, rûhu ile deniz arasında tam bir uyum olduğunu gören şâir, sabah olmasını ve «**hilkatin gördüğü rü'yâ**» olarak nitelediği deniz yolculuğunun bitmesini istemez. Mehtaplı bir gecede ve yıldızlar altında yapılan bu masal yolculukta deniz, «**hür bir mâvilik**» tir ve şâir onun bittiği «**son hadde kadar**» gitmek ister. Deniz onda ebedîlik ve kendini aşma duyguları uyandırır.

Yahya Kemâl'de denizin, bir tabiat unsuru olarak aynı duyguları uyandıran bir başka şiiri de «**Uçuş**» tur.

Üstünde gök, sürekli bulutlarla, yüklüdür;
Altında gür deniz ki ezelden köpüklüdür.

gibi mısraların yer aldığı bu şiirde, sayısız dalganın birbirini sürekli kovalamasından çıkan çalkantı ve denizin «**hiç durmayan gürültüsü**», hoş giden «**bir türkü**» ye benzetilir. Görülen manzara ve duyulan ses, şâirin içini «**Hulyâyı dâimâ uçuran duygular**» la doludur ve şâir, «**çelikten kanatlı kuş**» olarak nitelediği rûhunun kanatlanıp «**hür gökte, hür denizde, hür ufuklara**» uçtuğunu söyler :

Bir rûhu besliyen hava yalnız yukardadır.
Hulyâyı dâimâ uçuran duygulardadır.
Yalnız bu katta mümkün olur dâimâ uçuş.
Her hamlesiyle, rûh, o çelikten kanatlı kuş,
Ufkunda bir dakika görünmeksizin kara,
Hür gökte, hür denizde uçar, hür ufuklara.

Görülüyor ki şâir, görünenden görünmeyene, müşahhasan mücerrede yönelmekte, yıldızlı ve mehtâblı bir tabiat manzarası, onda, deniz imajı etrafında gelişen bir hürriyet ve sonsuzluk düşüncesi doğurmaktadır. Şâirin daha pek çok şiirinde önemli bir tabiat unsuru olarak yer alan deniz, onun gönlünde her defasında değişik duyguların filizlenmesine yol açar. «**Gezinti**» adlı şiirde, kayıkla yapılan bir deniz yolculuğunu hikâyeye eder. Burada, «**Kandilli'den Çubuklu'ya**» kayıkla yapılan bir gezinti sözkonusudur. Bu yolculukta da etrafta küreklerin çıkardığı sestense başka ses duyulmamaktadır.

Yalnız kürek sadâsı gelen bir kayıktayız.
diyen şâirde, sürüp giden bu kürek sesleri, bir şüphe ve tereddüt duygusu da uyandırır ve şâir :

Bizler mi vakti hoşça geçirmekteyiz bugün?
Şüphem budur : Vakit mi geçirmektedir bizi?

diye sorar. Çünkü, kürek seslerindeki monotonluk, boşluğunda sınırı olmayan gökyüzü ve uzayıp giden zaman, insanda tezâdlı fikirler meydana getirir. Ancak, bir «Eylül ferahlığında» yapılan bu gezintide deniz ve mehtâb, şâirin şüphe ve tereddütlerini siler götürür. Kederlerinden uzaklaşan şâir, ferahladığını hisseder ve geçmişi, geleceği hiç düşünmeden, içinde bulunduğu hâlin sürüp gitmesini ister. Çünkü Boğaz'ın mehtâblı bir gecede ki manzarası, gözlerini kamaştırmakta, onu huzura kavuşturmaktadır. Aşağıdaki mısralarla biten bu güzel şiirin son mısrası olan «Âheste çek kürekleri mehtâb uyanmasın?», hâlden memnun oluşan bir ifadesidir.

Silkin ve sâkin ol! dedim, âvâre gönlüme,
Artık kederli hisleri bir bir içinden at!
Eylül ferahlığında giderken Çubuklu'ya,
Geçmiş, geçen veyâ gelecek vakti duymadan,
Âheste çek kürekleri mehtâb uyanmasın!

«İstanbul güneş altında ve poyrazda güzeldir.»⁽⁵⁾ diyen Yahya Kemâl için İstanbul, bütün bir tabiat demektir. Birbirinden güzel semtleri, gözalıcı mevsimleri ve Boğaziçi'siyle İstanbul, şâirin en güzel duygularının kaynağı olmuştur. Onun için Boğaz, sisli bir havada yeşillikler içinde akıp giden bir «Fırûze nehri» dir. Bu görünümüyle şâir İstanbul'u ve Boğaz'ı, dünyâda hiçbir yere benzetemez; «Siste Söyleniş» şiirinde, yalnız «Eylül sonunda İsviçre gölleri» nin böyle güzel olabileceğini söyler :

Benzetmek olmasın sana dünyâda bir yeri;
Eylül sonunda böyledir İsviçre gölleri.

Yahya Kemâl'in «Hayâl Şehir» adlı şiirinden anladığımıza göre, güneş batarken Cihangir'den Üsküdar'ı seyretmek, bir güzel rü'yâyâ dalmak gibidir. Çünkü, bu saatlerde, şâire göre «Nice yüz bin senedir şarkın ışık mimârı» olan güneş, bütün târihî güzellikleri ve gönüllere huzur veren ilâhî manzarası ile hayâlî bir şehir inşâ etmektedir :

Git bu mevsimde, gurup vakti, Cihangir'den bak!
Bir zaman kendini karşıdaki rü'yâyâ bırak!
Başkadır çünkü bu akşam bütün akşamlardan;
Güneşin vehmi saraylar yaratır camlardan.

İstanbul'un çeşitli köşeleri Yahya Kemâl'de, bilhassa mehtâblı gecelerde, oldukça güzel ve orijinal hayâller uyandırmakta, bu hayâller de şâire en güzel duyguların kapısını açmaktadır. Meselâ, Kandilli'de herkesin uykuda olduğu mehtâblı bir gecede kayık safâsı yapan şâire, ka-

(5) H. Vehbi ERALP, Yahya Kemâl İçin, İstanbul 1959, s. 10.

yıgın gece denizde bıraktığı izler, gümüşlendiği için parlayan bir yol gibi görünür ve şâir «Gece» adlı şiirinde :

Kandilli yüzerken uykularda
Mehtâbı sürükledik sularda.
Bir yoldu parıldayan, gümüştan,
Gittik... Bahs açmadık dönüştan.
Hulyâ tepeler, hyaâl ağaçlar...
Durgun suda dinlenen yamaçlar...

gibi, orijinal buluş ve benzetmelerin yer aldığı mısralar ile, sanki usta bir ressamın elinden çıkmış hissini veren hârikulâde güzel tablolar çizer. Şiirlerinde ön plânı şekle değil, duyguya veren Yahya Kemâl'i elbet tam bir parnasyen saymak mümkün değildir. (6) Ancak onun, çeşitli tabiat görüntülerini bir tablo gibi verişi ile, zaman zaman parnasyenlere çok yaklaştığı söylenebilir.

Şiirlerinde insan-tabiat kompozisyonunu başarıyla gerçekleştiren Yahya Kemâl, «Eylül Sonu» adlı şiirinde, hüznü verici sonbahar manzaraları ile fânî oluş arasında münâsebet kurar ve İstanbul'un bir semtini, sâdece Kanlıca'yı sevmek için bile insan ömrünü kısa bulur :

Yalnız bu semti sevmek için ömrümüz kısa...
Yazlar yavaşça bitmese, günler kısalmasa...

diyerek üzüntülerini ifâde eder. Bu mısralarda, İstanbul'un güzelliklerinden edebiyen ayrılmak istemeyen, İstanbul'a âşık bir ruhun çok samimi bir arzusu dile gelmektedir.

İstanbul'da tabiatın bir bahâr mevsiminde aldığı güzel görüntüler, «Moda'da Mayıs» şiirinde şafak, çiçekler, çemenler, bahâr ve Mayıs ayı, seven kadın ve seven erkek, anne toprak, râyiha, yaprak, bahâr örtüsü gibi motifler, güzel buluş ve benzetmelerle şiirleştirilir. Bu şiirde şâiri ilk harekete geçiren, bahârı odasında hissetmesidir. Bir bahâr sabahı şafaktan önce uyanan şâirin içini, Mayıs çiçeklerinin ılık rüzgârla çevreye yaydığı güzel kokular doldurur. Bundan derin bir haz duyan şâir, âdetâ büyülenir; «seven kadınla seven erkeğin visâli» ndeki lezzeti duymuş gibi olur ve artık yok olmaktan korkmaz. Çünkü, «anne toprak» in sürekli sevgisini duymaya başlamıştır :

(6) Adile AYDA, Yahya Kemâl'in Kendi Ağzından Fikirleri ve Sanat Görüşeri, Ankara 1962, s. 54.

Şafaktan önce uyandım, bahâr odamdaydı.
Mayıs, çiçekleri etrâfa öyle bir yaydı
Ki varlığım büyülenmişti en derin haz'la
Cihanda lezzet alınmaz bu duygudan fazla.
Seven kadınla seven erkeğin visâli gibi,
Bütün saâdet olan mevsimin bu hâli gibi,
Sürekli sevgiyi duydukça anne toprak'tan.
İçimde korku nedir kalmıyar yok olmaktan.

«Ses» şiirine tabiat, şâirin gönlünde artık küllenmeye yüz tutmuş bir eski aşkı depreştiren bir unsur olarak girer. «Aşk Hikâyesi» adlı şiirde ise, mor dağları ile Yakacık, deniz ve «şûh adalar», şâirin gönlüne yeni bir aşkın ilk tohumlarını düşürürler :

Bir taraftan Yakacık, mor dağlar...
Bir taraftan da deniz, şûh adalar...
O gün ömrümde, kader,
Gececek aşkı resimleştirmiş
Bu güzel çerçevede.

Yahya Kemâl'in sonsuzluk duygusunun en geniş mânâda dile getirildiği bir başka güzel şiiri de, «Deniz» adını taşır. Deniz ve ufuk, tıpkı hayâl ve rü'yâ gibi, onun şiirlerinde en çok kullanılan kelimelerdendir. Denizdeki sonsuzluk ve uğultulu çalkantıdan çok hoşlanan şâir, rûhündeki sınırsızlık ve sonsuzluk arzusunu geniş tabiata ve bilhassa denize açılmakla tatmin etmek ister gibidir. Suların çoğalttığı ışıklar ve denizin uyandırdığı hayâllerle duygularını yönlendirir. İnsan hayâllerinin sonu gelmez ve insan hayâleriyle realiteyi aşmak, arzularının, hiç olmazsa hayâllerde gerçekleştiğini görmekten hoşlanır. «İnsan âlemde hayâl ettiği müddetçe yaşar.» diyen Yahya Kemâl, dâima geniş bir çevre arayan, genişlemekten, engine açılmaktan hoşlanan, darlığı sevmeyen, hayâleriyle hep yeni ve güzel iklimler yaratan bir şâirdir. «Deniz» şiirinde :

Gel kurtul o dar varlığının hendesesinden!
diyor Bu, insanın kendisini ve realiteyi aşma isteğinin bir ifâdesidir. Şâir, yalnızdır ve şehirde sıkılmıştır. Denize açılır ve denizde sonsuzlukla yüz yüze gelir. Orada «Fânîleri gökten ayıran perdeye» değer. İnsanla sonsuz mâvilikler arasında bir perdenin varlığını düşünen şâir, o perdeyi yırtmak, delmek ister gibidir. Buradaki «gök» kelimesini Tanrı mânâsıyla almak da mümkündür. Bu takdirde şâir, ebedî ve sonsuz varlığa, yâni Tanrı'ya erişme arzusunu dile getiriyor demektir.

Bir gün deniz ölgündü. Bir oltayla balıkta,
Kuşlar gibi yalnız, yapayalnızdım açıkta.
Şehrin eleminden bir uzak merhaledeydim,
Fânîleri gökten ayıran perdeye değdim.

Gittikçe daha coşkun ve daha engin bir hâl alan binlerce dalganın çıkardığı ses ve denizdeki korkunç nâmütenânîlik, şâire bir an ölümü hatırlatır; deniz onu âdetâ ölüme çağırır ve şâir ürperir. Tabiattaki sonsuzluk onu korkutur. Ancak, bir başka şiirinde, «**Rindlerin Ölümü**» nde, ölümü, bir bitiş, bir yok oluş olmayıp sonsuzluğa, ölümsüzlüğe geçiş olarak nitelemiş olan şâir :

«Mâdem ki deniz rûhuna sır verdi sesinden,
Gel kurtul o dar varlığının hendesinden!»

demek suretiyle, ölümün sınır olduğuna dâir yaygın fikri, bir defa daha aşar. Ölüm, bir bakıma varlığın kırılıp parçalanması, rûhun hürriyetine kavuşmasıdır; ölüm sonsuzluğa geçiştir, ebedî hayata yöneliştir. İçi bu düşüncelerle dolan şâir, yine sonsuzluk duygusuna ulaşır, sonsuz ve sınırsız olmanın verdiği zevkle coşar. Hattâ bu coşkunlukla aşkını, sevgilisini bile unutmak ister. Çünkü deniz ona, «**Boynundan o cânan dediğin lâşeyi silk, at!**» demektedir. Tanpınar, aşkı, «**rûhun ebediyete doğru yaptığı geniş hamle**» olarak târif eder. (7) Yahya Kemâl'in «**Deniz**» şiirinde, aşkla sonsuzluk arasındaki münâsebeti de hatırlattığını, yeri gelmişken söylemeliyiz. Hattâ şâir, «**Son zevkin eğer aşk ise ummâna karış, tat!**» demek suretiyle, varlığını aşmanın, sonsuz ve sınırsız olduğunu hissetmenin verdiği zevkle, «**cânan**» a (lâşe) sıfatını vermekte, sonsuz ve sınırsız olma duygusunun verdiği zevki, aşkın yerine koymaktadır. Onun rûhunun huzur bulabileceği mekân, «**ummân**»dır, engin denizlerdir. Rûhuna, bunu hissetmenin verdiği zevkle seslenir :

Aldanma ki sen bir susamış ruh, o bir aç;
Sen bir susamış ruh, o bütün ten ve biraz saç.
Ummâna çıkar burda bugün beklediğin yol,
At kalbini girdâba, açıl engine, rûh ol!

Yahya Kemâl rûhu için hep yeni ufuklar arayan bir şâirdir. Cna göre huzur, ufukların ötesindedir ve rûhunun aradığı teselliye ancak deniz ufkunda bulabileceğine inanır. «**Ufuklar**» adlı şiirinde şunları söyler:

Rûh ufuksuz yaşamaz.
Dağlar ufkunda mehâbet,
Ova ufkunda huzûr,
Deniz ufkunda tesellî duyulur.
Yalnız onlarda bulur rûh lezzetini.

Denizin önemli bir tabiat unsuru olarak yer aldığı bir başka şiirinde, «**Deniz Türküsü**» nde, şâir, «**Dolu rüzgârla çıkıp ufka giden yelkenli**» ile birlikte bir yolculuğa çıkar. Yolculuk bir akşam üstü başlamıştır. Ancak,

(7) Ahmet Hamdi TANPINAR, Yaşağım Gibi, İstanbul 1970, s. 104.

varılacak ye varış zamanı belli değildir. Bir vesile ile yukarıda da söylediğimiz gibi, yolculuğun uzun ve güzel bir masala benzetildiği bu şiirde de, zaman ve mekândan kurtulma isteği ile sonsuzluk duygusu, yine deniz imajı etrafında dile getirilir. Bu masal yolculukta vakit ilerledikçe yıldızlar ve gökyüzü, şâire bir başka âlem hayâl ettirirler. Şâir, «**hayâlinde doğan âleme yaklaştıkça**» yüceltiğini, küçüklükten kurtulduğunu hissederek eder gibi olur :

Dolu rüzgârla çıkıp ufka giden yelkenli!
Gidişin seçtiğin akşam saatinden belli.
Ömrünün geçtiği sâhilden uzaklaştıkça
Ve hayâlinde doğan âleme yaklaştıkça,
Dalga kıvrımları ardında büyür tenhâlik,
Başka bir çerçevedir, gitgide, dünyâ artık.

Şâir, şiirin devamında, artık hep «**başka bir çerçeve**» olan bu dünyâda kalmak ister. Ancak bu, «**hilkatin gördüğü rü'yâ**» dır. Biraz sonra şafak sökecek. bu masala benzeyen güzel yolculuğun sonu gelecek, «**gök ve deniz saltanatı**» açık seçik görünecektir. Bu ise, realite ile yüzyüze geliş demektir. Realitede ise sonsuzluk yoktur, o sınırlıdır. Bu sebeple şâir, neş'esini artıran sarhoşluktan, yâni gördüğü rü'yâdan uyanıp, gideceği yeri ve yolu sorup öğrenmek istemez. Bu masallara has bilinmezliklerden âdetâ hoşlanır. «**Korkunç uçurum zannedilen boşluk**» da onu ürkütmez. Çünkü, «**tabiatte biraz ilâh olduğunu**» duyan rûh, korkuyu yener, varlığının zevkine erer :

Daldığın mihveri gittikçe sarar başka ziyâ.
Mâvidir her taraf, üstün gece, altın deryâ...
Yolda benzer hem uzun, hem de güzel bir masala
O saatler ki geçer başbaşa yıldızlarla.
Lâkin az sonra leziz uyku bir encâma varır;
Hilkatin gördüğü rü'yâ biter, etraf ağarır.

.....

Girdiğin aynada, geçmiş gibi diğer küreye,
Sorma bir saniye, şüpheyle, sakın : «Yol nereye?»
Aylıp neş'eni yükseltici sarhoşluktan,
Yılma korkunç uçurum zannedilen boşluktan!
Duy tabiatte biraz sen de ilâh olduğunu,
Rûh erer varlığının zevkine duymakla bunu.

Şâir, yıldızlarla başbaşa geçen saatlerden o kadar memnundur ki, kendisini bir başka küredeymiş gibi hisseder ve hayatın çirkin gerçeklerinden uzak bir mekânda, denizde, yıldızlar altında yapılan bu rü'yâ kadar güzel yolculuğun bitmesinden, büyüünün bozulmasından korkar. Gittiği yeri ve yolu bilip tanımasa da, bu yolculuğun «**hür mâviliğin bittiği son hadde kadar**» sürmesini ister :

Yürü! Hür mâviliğin bittiği son hadde kadar!...

Etrâfı daha güzel görmek isteyenler, yüksek bir yere çıkarlar. Yahya Kemâl, Süleymâniye Câmii'nin yüksek bir tepe üstüne yapılmış olmasını bile, «sonsuzluğu her yerden iyi» görebilmek gibi güzel bir sebeple açıklar :

Görebilsin diye sonsuzluğu her yerden iyi,
Seçmiş İstanbul'un ufkunda bu kudsi tepeyi.
mısralarının mânâsı budur.

Rûhu dâimâ ufuklarla yarışmak, sonsuz olma duygusunun coşkunluğu ile dolmak isteyen Yahya Kemâl'e göre, İstanbullu bir güzel kadını, ırkı, kendi iklimine benzer yaratırken bile, «Kaç fethe koşan tuglar ufuklarla yarışmış» tır. «Bir Tepeden» adlı şiirinde bu düşüncelerini açıklayan şâir, «Akıncı» da, yeni bir zafer sarhoşluğu ile kendilerinden geçen Türk akıncılarını, «Yerden yedi kat arşa kanatlandırır» «Mohaç Türküsü»nde, Mohaç ufkunda görünmek hevesiyle uçan yüz atlının, o meşhûr ovaya at kişnemeleriyle can kazandırdıklarını söyler.

Şâirin, «O Rüzgâr» adlı şiirinde ifâde ettiğine göre, «Yeri fethetmek için gelmiş» bir fâtilh nesil, damarlarında ateşten bir kan ve gurûr bir îman taşır. Ve bu fâtilh nesil, «Yaşamak zevki nedir bilmez ölümden korkan!» diye yüreктen haykırır. Şâire göre, böyle insanların rûhuna vatan dar görünür. Onlar dâimâ başka seferler, başka ufuklar ararlar. Hatta onların bindiği atlar da bile bir akın zevki, bir ufukları aşma şevki vardır :

O nesil duymuş akın zevkini rüzgârda bile;
Bu duyuş varmış akınlardaki atlarda bile.
Rüzgârda bile bir akın zevki duymuş olan bu nesil, yeryüzünün sınırsızlığını düşünerek ufkunda durup karşı koyan her engeli yıkmıştır :

Bilmemiş var mı geniş yer yüzünün serhaddi,
Yıkmış ufkunda durup karşı koyan her seddi,
Yeni bir ülkede yem vermek için atlarına
Nice bin atlı kapılmıştı fetih rüzgârına.

Yahya Kemâl'in şiirlerinde eski Türk edebiyatına ve medeniyetine hâkim olan iki insan tipi hâkimdir: Akıncı ve rind. Bu ikisi birbirinden farklı olmakla berâber, bir noktada birleşirler: Dünyayı aşma... Akıncıya da, rinde de ufukları aşma ve sonsuzluk duygusu hâkimdir. (8) Rindleşip olan ve bir akıncı rûhu taşıyan Yahya Kemâl de, tıpkı ataları gibi, ufukları aşma ve sonsuzluk duygusu ile dolu ve coşkundur. Şâir, «Meh-

(8) Prof. Dr. Mehmet KAPLAN, Yahya Kemâl'in Hayata Baluş Tarzı, Ölümünü Yirmibeşinci Yılında YAHYA KEMÂL BEYATLI, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayını, Ankara 1983, s. 56 vd.

lika Sultan» gibi, bütünüyle idealize edilmiş bir aşk duygusunun masal atmosferi içinde ifâdesi demek olan bir şiirde bile, sonsuzluk duygusunu, zaman fikrine bağlı bir estetik unsur olarak geliştirir.

İnsan idrâkinin zaman karşısındaki tavırlarından biri olarak «**tayy-ı mekân**» ve «**tayy-ı zamân**» telâkkileri, genel olarak şâirde, özel olarak da Yahya Kemâl'de reelden irreele, gerçekten masala, târihten tahayyüle doğru artistik bir gidiş gösterir. Yahya Kemâl deniz sembolü, hayâl ve din yolu ile zamanı aşmak ister; yukarıda da belirttiğimiz gibi, gerçek ötesi yeni âlemler yaratır. «**Mehlika Sultan**» da da, hayâllerin yarattığı yeni bir âlem sözkonusudur. Şâir yedi âşık genci bu âleme doğru yolu çıkarır. Ashıda «**Mehlika Sultan**», hayâl edilen bir güzelliştir, sonsuzluğun sembolüdür. Yedi âşık genç ona ulaşmadan yok olurlar.

Bu emel gurbetinin yoktur ucu;
Dâimâ yollar uzar, kalb üzüdür;
Ömrü oldukça yürür her yolcu,
Varmadan menzile bir yerde ölür.

gibi mısralardan anlaşılıyor ki, «**Mehlika Sultan**»'ın ideal olan veya hayâl edilen güzelliğine âşık yedi genç, bir idealin peşinden koşan insanları temsil etmektedirler. Dünyada insanlar hep güzel birtakım hayâllerin peşinden koşarlar, fakat onların gerçekleştiğini göremeden bir gün ötürler. Mehlika Sultan'a âşık yedi genç de bir hayâlin peşinde günlerce, gecelerce giderler, ancak yolculukları bir türlü bitmez. Çünkü bu bir «**emel**» yolculuğudur ve emel gurbetinin ucu da yoktur. Yedi genç tam «**emel**» lerine kavuşacaklarını sandıkları bir sırada, hayâl âlemine göçüp yok oluyorlar, yâni hedefe, sonsuzluğa eremiyorlar.

Ömrü oldukça yürür her yolcu,
Varmadan menzile bir yerde ölür.

mısraları bize gösteriyor ki, Mehlika Sultan'a âşık yedi gencin yolculuğu, sonsuzluğa, sonu olmayan erişilmesi güç bir hedefe doğrudur. Mehlika Sultan, sonsuzluğun sembolüdür. Yahya Kemâl, bu sembolü anlatırken çok çeşitli masal unsurlarından faydalıyor. Şâir, şiirine :

Mehlika Sultan'a âşık yedi genç
Gece şehrin kapısından çıktı.

mısraları ile başlıyor. Bunun mânâsı, «**Şehrin kapısından çıkabildiler, bunu başarabildiler, bu engeli aşabildiler.**» demektir. Bu düşünce bizi Ortaçağ'da şehirler geçilmesi zor, hattâ imkânsız demir kapılar ve yüksek surlarla çevrilidir. Masallara konu olaylar da daha ziyâde Ortaçağ'a has olaylardır ve bu masallarda böyle demir kapıları açan, yüksek surları aşan masal kahramanları sözkonusu edilir. Şiirde geçen «**Kaf dağları**», «**çıkırığı yok bir kuyu**», «**O, uzun gözlü, uzun saçlı peri**», «**viran kuyu**»

gibi söyleyişler de hep birer masal unsurdurur. Kaf Dağlarının yalnız masallarda geçen esrârengiz dağlar olduğunu herkes bilir. Sonra şâir, Mehlika Sultan'a âşık yedi gencin bir kuyuya vardıklarını söylüyor. Kuyu, şark masallarında çok geçen bir unsurdur. Bu masallarda insana korku veren, derin ve çikraksız kuyulardan sözedilir. Mehlika Sultan'a âşık gençlerin sayısının yedi olması da mânâlı. Çünkü «yedi» rakamı da masallara has esrarlı bir rakamdır. Bu örnekler daha da çoğaltılabilir ve denilebilir ki, Mehlika Sultan'ın şiiri, şâirin masal unsurlarını en yoğun bir şekilde kullandığı en güzel şiirlere birisidir.

Aynı dikkatle bakıldığı zaman, Yahya Kemâl'in aşk şiirlerinin en güzellerinden birisi olan «Vuslat» ta ve bilhassa :

Gece, Leylâ'yı ayın on dördü,
Koyda تنها yıkanırken gördü.
«Kız vücudun ne güzel böyle açık!
Kız yakından göreyim sâhile çık!»

gibi mısralarla başlayan «Nazar» adlı şiirinde de, bir masal üslubunun ve bir masal atmosferinin varlığı kolayca sezilebilir. Her iki şiirde de şâir bizi, bir masal ikliminde ve ayrı bir zaman diliminde yaşatır; zengin hayâllerin süslediği gerçek ötesi bir âlemin esrarlı kapısından içeriye sokar. Ünlü «Düşünce» şiirinde :

Hulyâsı kalmayınca hayâtın ne zevki var?||

diye soran Yahya Kemâl için, yaşamak, bütün engelleri aşip sonsuzluğa gitmekten, mümkün olduğu kadar çirkin hâlihazırdan uzaklaşmaktan ibârettir. O bu yüzden realiteden hoşlanmaz ve duygularına en uygun hayâllerle istikâmet verir. Realite sınırlı olduğu ve onda sonsuzluk bulunmadığı içindir ki, şâir rûhuna, «Yürü! Hür mâviliğin bittiği son hadde kadar!» diye haykırır (Deniz Türküsü). Realiteyi aşmanın bir yolu da hayâllerdir. Şâir hayâl yolu ile sonsuzluğa ermek, rûhundaki sonsuzluk duygusunu tatmin etmek istemektedir. Çünkü, ona göre, «İnsan âlemde hayâl ettiği müddetçe yaşar» ve hayâller sonsuzluğa açılan kapılardır.

«Yahya Kemâl'in asıl husûsiyeti sonsuzluk aşkıdır.» diyen Tanpınar (9), denizle insan rûhu arasındaki başdöndürücü uygunluğu ilk keşfeden şâirin Baudelaire olduğunu söyler. Baudelaire Yahya Kemâl'in hayranlık duyduğu birkaç büyük şâirden birisidir ve üstâdı gibi o da «Türk şiirine denizi getirerek sonsuzluğu rûhumuzun aynası yapan ilk şâirimiz olmuştur.» (10)

(9) Ahmet Hamdi TANPINAR, Yahya Kemâl Hakkında, Edebiyat Üzerine Makaleler, İstanbul 1969, s. 333 vd.

(10) TANPINAR, a.g.y., s. 324 vd.